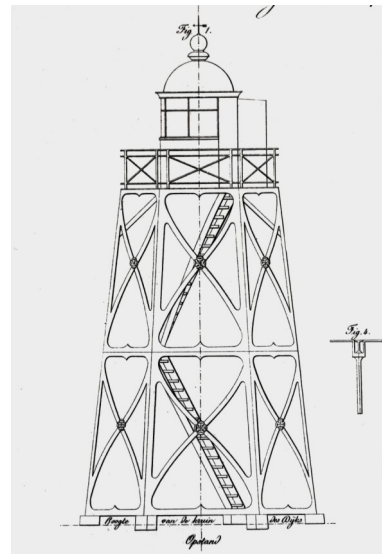
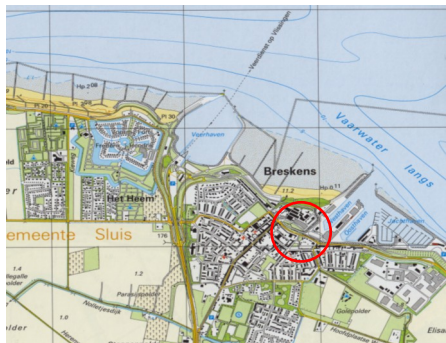

Beschrijving en waardering van nautische objecten in Nederland

Het lage licht van Nieuwe Sluis

door Peter Kouwenhoven / Nederlandse Vuurtoren Vereniging (www.vuurtorens.org), december 2017

Bestektekening van het eerste lage licht, uit 1867, van Quirinus Harder.

Cultuurhistorische waarden

- *Type object / nautische functie:*
Lichtopstand / voormalig geleidelicht
- *Leeftijd van het object:*
Gebouwd in 1906.

- *Historische betekenis van het object en zijn omgeving:*

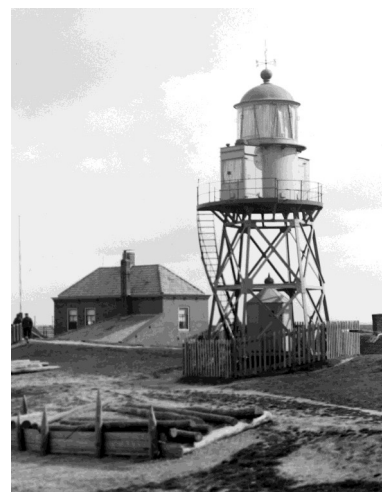
Op 19 april 1839 tekenden Nederland en België het 'Scheidingsverdrag' waarbij België onafhankelijk werd van Nederland. In dat verdrag waren onder meer regels opgenomen over een vrije en onbelemmerde vaart op de Schelde, de wijze waarop de loodsdiensdienst moest worden uitgevoerd en hoe de bebakening op en langs de Schelde moest worden geregeld. Tevens was in het verdrag vastgelegd dat er een Permanente Commissie voor Toezicht op de Scheldevaart zou komen. Onderdeel van de afspraken was dat Nederland alle bebakening en verlichting op Nederlands grondgebied zou installeren en beheren, maar dat België de kosten zou dragen. België had immers een groot belang bij een veilige toegang tot de haven van Antwerpen. De voorlopige afspraken in het Scheidingsverdrag werden nader uitgewerkt en uiteindelijk bekrachtigd in het 'Scheldetractaat' van 20 mei 1843. Op dat moment was de bebakening van de Westerschelde nog marginaal. Naast de vuurtoren van Westkapelle was er alleen een lantaarn op een houten paal ten westen van de haven van Vlissingen.

In 1863 sloot België met Nederland een verdrag over het afkopen van de tolrechten die de Nederlanders bij de 'scheiding' in 1839 hadden afgedwongen. Vanaf dat moment was de vaart op de Schelde, en daarmee de toegang tot de haven van Antwerpen, pas echt vrij. Dat had een enorme toename van de scheepvaart op de Schelde ten gevolg. Mede door het in zwang komen van de nachtvaart moest de kustverlichting daarom aanzienlijk worden uitgebreid.

De Permanente Commissie ontwikkelde een plan voor de bebakening van de Westerschelde, met lichtschepen, vuurtorens, bakens en boeien, dat voortvarend werd uitgevoerd. In de jaren 1866 tot 1878 kwamen er langs de Westerschelde liefst 35 lichten bij. De vuurtoren en de lichtopstand bij Nieuwe Sluis, een buurtschap vlakbij Breskens, behoorden tot de eerste kustlichten die werden ontstoken.

Op 28 maart 1867 vond de aanbesteding plaats voor de bouw van een gietijzeren vuurtoren en een gietijzeren lichtopstand op de zeedijk bij Nieuwe Sluis. Het ontwerp voor beide objecten was gemaakt door Quirinus Harder, bouwkundige bij de Dienst van het Loodswezen. IJzergieterij en -pletterij L.I. Enthoven & Co uit Den Haag bood bij inschrijving de laagste prijs en kreeg de opdracht voor de bouw van de vuurtoren en de lichtopstand.

De twee lichten vormden een lichtenlijn voor de vaargeul Wielingen, die de zuidelijke toegang tot de Westerschelde vormt. Op 19 januari 1868 werden de lichten bij Nieuwe Sluis voor het eerst ontstoken.

Het lage licht omstreeks 1913, met een extra lichthuis op de omloop en een tochtportaalje aan de achterkant.

Het lage licht in 1954. De optiek is inmiddels verwijderd.

Het lage licht was oorspronkelijk een zeshoekige, opengewerkte gietijzeren lichtopstand, die bij 't Killetje van het buurtschap Nieuwe Sluis stond. Het torentje was ongeveer 9,5 meter hoog. De optiek, een trommeloptiek van de vierde grootte, werd geleverd door de firma Chance Brothers uit Birmingham.

Omdat het hoge licht in 1906 werd verhoogd moest ook het lage licht hoger worden. Het gietijzeren torentje is toen afgebroken en vervangen door een nieuwe lichtopstand, met een hoogte van 11,2 meter. Dit was een zeskantig opengewerkt welijzeren torentje, geel van kleur, met een grijs gietijzeren lichthuis. Het ontwerp is vermoedelijk van W.K.C. Antheunissen, bouwkundige bij de Bouwkundige Dienst van het Loodswezen. IJzergieterij Penn & Bauduin uit Dordrecht vervaardigde deze lichtopstand.

De lichtenlijn werd aan het begin van de Tweede Wereldoorlog gedoofd. Het lage licht is daarna nooit meer ontstoken. Het bleef wel staan op zijn plek bovenop de dijk. In 1978 heeft de toenmalige gemeente Oostburg, waar Breskens deel van uitmaakte, de lichtopstand gekocht van Domeinen en het overgebracht naar het Oranjeplein in Breskens. Toen in 2004 met de reconstructie van het Oranjeplein een begin werd gemaakt met de metamorfose van het dorpshart van Breskens, werd de lichtopstand met een aantal kranen opgetakeld en naar een tijdelijke opslagplaats gebracht. Constructiebedrijf Van Vugt uit Breskens heeft het toen grondig opgeknapt en eind 2008 werd het op het gereconstrueerde Spuiplein geplaatst. Op dit plein, dat gelegen is tussen de havens en het dorps hart, is ook een drietal enorme, felgekleurde vissen als kunstobject verrezzen.

Architectuurhistorische waarden

- *Bijzonder belang van het object voor het oeuvre van architect of bouwmeester:*

Willem Karel Christiaan Antheunissen (1850-1926), geboren in Vlissingen, werd per 1 januari 1881 benoemd als adjunct bouwkundige bij de Bouwkundige Dienst van het Loodswezen. Op 1 juli 1901 volgde hij daar A.C. van Loo op als bouwkundige. Op 1 juli 1917 ging hij met pensioen.

Er is niet veel bekend over de bouwwerken die hij ontwierp. Zijn meest opmerkelijke ontwerp is dat van het Proefstation van 's-Rijkskustverlichting in Scheveningen, dat in de periode 1908-1909 werd gebouwd. Vermoedelijk is het ontwerp van het tweede lage licht van Nieuwe Sluis van zijn hand. Daarnaast heeft hij mogelijk nog andere kleine lichtopstanden ontworpen, waaronder het gietijzeren havenlicht van Hansweert in 1914. Vuurtorens zijn er in zijn dienstperiode niet gebouwd.

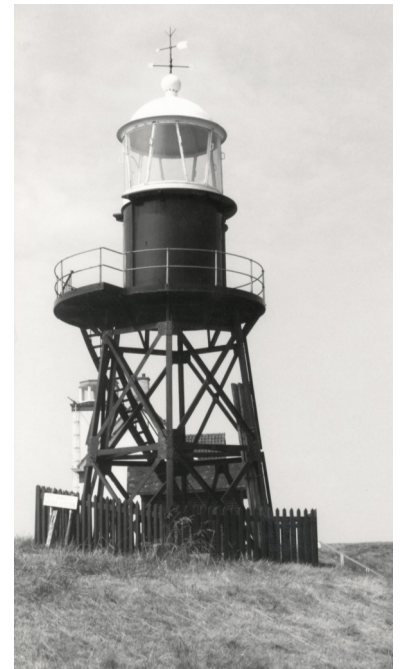
De koper- en ijzergieterij Penn & Bauduin (1843-1990) was een van de Nederlandse gieterijen die zich onder meer richtten op de vervaardiging van gietijzeren vuurtorens, kapen, vloerdelen en trappen voor het interieur van vuurtorens. Penn & Bauduin heeft de bouw van een aantal van de door A.C. Van Loo ontworpen vuurtorens op zijn naam staan: Strijensas, Stavoren, inclusief havenlichten, en de twee gietijzeren torens van Hoek van Holland. Daarnaast construeerde Penn & Bauduin de rode ijzeren bovenbouw op de kerktoeren van Westkapelle.

- *Bijzonder belang in verband met materiaalgebruik en bouwtechniek:*

Het lage licht is gemaakt van welijzer. Dat is ijzer dat uit erts verkregen werd via een procedé waarbij het ijzer niet vloeibaar werd, maar veeleer een deegachtige massa vormde. Als gevolg hiervan bleven de slakken in het metaal achter. Deze moesten er door smeden uit worden gedreven. Welijzer is niet veel gebruikt bij lichtopstanden. Al snel kwamen smeedijzer en staal beschikbaar. De zeshoekige opengewerkte constructie is vaak toegepast bij kleine lichtopstanden.

- *Aanwezigheid originele optiek en lichtbron:*

Het tweede lage licht van Nieuwe Sluis had een trommeloptiek van de derde grootte met een petroleumgloeilicht. Op de omloop van de lichtopstand was een tweede lichthuis geplaatst, eveneens grijs. Hierin stond een lenspaneel van de vijfde grootte, waardoor een versterkte sector langs de lichtenlijn werd verkregen. Het nieuwe lage licht is op 8 november 1906 voor het eerst ontstoken, gelijktijdig met het nieuwe bliksemlicht op de vuurtoren.

Het lage licht nog op zijn oude plek op de dijk in 1973.

Het lage licht op het Oranjeplein eind jaren negentig.

Het lage licht op het Spuiplein in 2009.

Nadat het licht aan het begin van de Tweede Wereldoorlog was gedoofd werd de optiek verwijderd en die is niet meer teruggekomen. Op zijn huidige plek op het Spuiplein is in de lantaarn van de lichtopstand een langwerpige lamp geplaatst: een soort straatverlichting.

- *Aanwezigheid van authentieke elementen van het oorspronkelijke interieur en exterieur en (on)roerende zaken:*

De lichtopstand is nog in grote mate het origineel uit 1906. De spijlen van de lantaarn zijn vervangen en de oorspronkelijke windwijzer op de walmbol van de lantaarn is er niet meer. Het rechthoekige grijze lichthuis dat op de omloop stond, en het eveneens rechthoekige tochtportaal, zijn er ook niet meer.

Ensemblewaarden

- *Aanwezigheid lichtwachterswoningen en andere objecten waarmee het object een eenheid vormt:*

Het hoge licht van Nieuwe Sluis, ofwel de vuurtoren van Breskens, waarmee het lage licht een lichtenlijn vormde, staat nog altijd op zijn oorspronkelijke plaats. Het lage licht staat niet meer op zijn originele plek, hetgeen enige afbreuk doet aan de samenhang van de twee lichten.

In 1867 werd in de bocht van de dijk tussen het hoge licht en het lage licht, aan de binnenvoet van de dijk, een driedubbele lichtwachterswoning gebouwd. Dit woongebouw is in 1979 gesloopt in verband met de dijkverhoging.

In 1868 was er ten westen van het lage licht ook nog een rood lamplicht met reflector geplaatst, dat als verklikkerlicht dienst deed. Schippers die vanaf het lichtschip Wielingen de lichtenlijn Nieuwe Sluis volgden moesten deze lichtenlijn verlaten wanneer het rode licht van de verklikker zichtbaar werd. Bij dit verklikkerlicht was een enkele lichtwachterswoning gebouwd. Deze woning raakte tijdens de Tweede Wereldoorlog beschadigd en is enkele jaren later afgebroken. Het restant van de verklikker zit nog altijd in de dijk. De Stichting Vuurtoren Breskens heeft plannen om de verklikker weer in oude luister te herstellen. In samenspraak met het waterschap, Rijkswaterstaat en de Vlaamse overheid, wil de stichting de verklikker uit de dijk lichten, het gebouwtje weer op metselen volgens de oorspronkelijke tekening, de mast weer oprichten en er een licht in laten branden.

In 1882 werd vlakbij het lage licht een machinegebouw voor een stoommishoorn en bijbehorende woning gebouwd. In 1909 is een nieuwe installatie gebouwd voor een mishoorn die werd aangedreven door perslucht. Daartoe werd een nieuwe machinekamer gebouwd aansluitend aan de bestaande machinekamer. Dit was een veel groter gebouw omdat er veel ruimte nodig was voor de luchtketel, de compressor, een zwaar motorblok, olieopslag en een werkruimte. De nieuwe mishoorn kwam bovenop deze machinekamer. De oorspronkelijke machinekamer kreeg een nieuw, plat dak.

De mishoorn is in 1950 of 1951 buiten gebruik gesteld en het machinegebouw en de woning van de machinist zijn overgedragen aan de Marine, die de gebouwen geschikt maakte voor andere doeleinden. Bij de dijkverhoging in de jaren zeventig zijn deze gebouwen afgebroken.

- *Bijzondere betekenis van het object voor het aanzien van de streek, stad of dorp:*

Het lage licht is een opvallend en decoratief element op het Spuiplein maar de betekenis voor de stad of de omgeving is niet groot.

Toekomstwaarde

- *Monumentenstatus:*

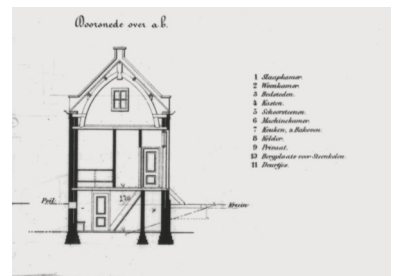
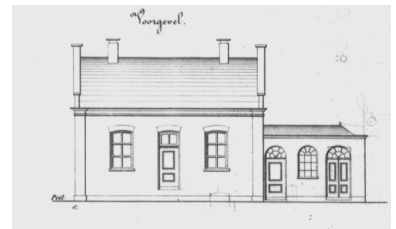
Het lage licht heeft geen monumentenstatus.

- *Eigenaar en beheerder:*

De gemeente Sluis is eigenaar en beheerder.

Het hoge licht in 1958 met in de knik van de dijk de driedubbele lichtwachterswoning uit 1867.

Woning en machinegebouwtje voor een stoommishoorn, nabij het lage licht. Ontwerp uit 1882.

De woning van de machinist met daarachter het vergrote machinegebouw omstreeks 1913.

- *Huidig belang voor de scheepvaart:*

Het licht is gedoofd, de lichtopstand heeft geen nautische functie meer.

- *Alternatief gebruik van het object en toegankelijkheid:*

Niet van toepassing.

- *Binding met de lokale bevolking:*

De gemeente Sluis en de Stichting Vuurtoren Breskens, met zijn vele vrijwilligers en uitgebreide netwerk, erkennen de historische waarde van deze lichtopstand en zullen zich blijven inzetten voor het behoud ervan. Veel inwoners van Breskens zullen inmiddels gehecht zijn geraakt aan dit torentje op het Spuiplein.

- *Onderhoudstoestand:*

Voordat het lage licht in 2008 op het Spuiplein werd geplaatst is het grondig opgeknapt en nieuw in de verf gezet. De onderhoudstoestand is momenteel goed.

- *Bedreigingen:*

Geen.